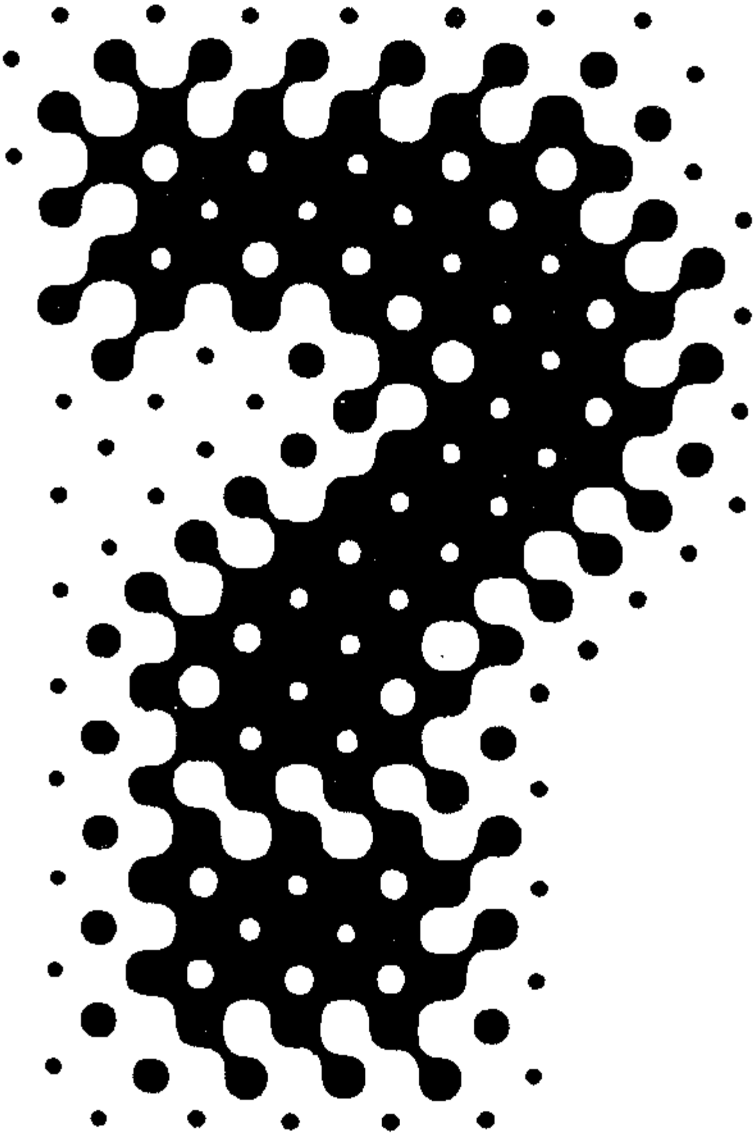
SKEPTIKKO

Numero 7 kevät 1990

Skeptikko 7, touko-kesäkuu 1990.

Kansi Jussi Parikka.

Kaikki tässä lehdessä julkaistut kirjoitukset ovat kirjoittajien omia mielipiteitä, eivätkä edusta toimituksen, Skepsiksen tai CSICOPin virallista kantaa.

Jäsenasioista, lehtitilauksista ja muista yhdistyksen toimintaan liittyvistä kysymyksistä pyydetään neuvottelemaan sihteerin kanssa, puh. 90-465 234 (iltaisin) tai postitse:

Timo Kaitaro
Kontiontie 7 F 51
02110 Espoo

SKEPTIKKO-lehden toimitus: päätoimittaja Hannu Karttunen, muut toimitusneuvoston jäsenet: Matti Virtanen ja Nils Mustelin.
Tämän lehden sisältöön liittyvissä asioissa voi ottaa yhteyttä päätoimittajaan, puh. 90-4572709, postiosoite:

Hannu Karttunen
Tieteellisen laskennan palvelu
PL 40
02101 Espoo

ISSN 0786-2571

Terveyden kaupparatsut

Nils Mustelin

Vaihtoehtolääketieteen suuri — ja mahdollisesti kasvava — suosio on mielestäni yksi aikamme huolestuttavimmista ilmiöistä. Sen ympärillä pyörii mittava liiketoiminta, joka kyynisesti käyttää hyväkseen tietämättömyyttämme terveyden ja sairauden usein hyvin monimutkaisista syy-seurays-mekanismeista.

"Tiede ei halua vielä tunnustaa yksinkertaisia asioita tosiksi", väittää proviisori Klaus Vara yhdessä niistä ilmaislehdistä, joilla ns. luontaistuotteita markkinoidaan. Väite on hyvin tyypillinen; vaihtoehtolääketieteen edustajat pyrkivät systemaattisesti herättämään epäluottamusta virallista lääketiedettä kohtaan kuvailemalla sen edustajia tietämättömiksi ja dogmaattisiksi. On helppo ymmärtää miksi.

Vaihtoehtoisten hoitomenetelmien kaupparatsut ovat myös oppineet taitavasti käyttämään tiettyjä muotisanoja, joihin yleensä liittyy voimakaas positiivinen tunnelataus: pehmeä, holistinen, luonnonmukainen jne. Jos esimerkiksi tiedetään, että jokin sairaus johtuu tietyn kemiallisen aineen puutteesta, tämän aineen antaminen potilaalle mahdollisimman puhtaana ei olisi muka luonnonmukaista! Pikemminkin potilas pitäisi luonnonmukaisuuden nimissä syöttää täyteen mitä omituisimpia uutteita, jotka sisältävät kymmeniä tuhansia sekä koostumukseltaan että kliiniseltä vaikutukseltaan täysin tuntemattomia aineita. Luontaisterapian taustassa on ilmeisesti jonkinlainen alkeellinen ja ekologiselle ajattelulle täysin vieras käsitys, jonka mukaan kaikki kasvit ja eläimet on luotu ihmistä varten.

Jokainen lääkäri tietää, että uuden hoitomenetelmän tehokkuus ja mahdolliset sivuvaikutukset voidaan luotettavasti varmistaa vasta hyvin laajojen kliinisten tutkimusten avulla. Ja valitettavan usein tieteellinen rehellisyys pakottaa hänet kertomaan potilaalle, että sekä diagnoosiin että ehdotettuun hoitoon liittyy tiettyä epävarmuutta.

Tällaista nöyryyttä vaihtoehtolääketieteen edustajat eivät tunne — he tietävät hyvin, että ainakin lyhyellä tähtäimellä varaukseton varmuus on myyntivaltti verrattuna tietämättömyyden tunnustamiseen.

Em. artikkelissaan proviisori Vara toteaa myös, että luontaistuotealan liikevaihto Suomessa on noin 400 miljoonaa markkaa. Mihin summiin mahdamme päästä, kun tähän lisätään esimerkiksi henkiparantajien, vyöhyketerapian, iirisdiagnostiikan, homeopatian ja antroposofisen lääketieteen uhrien maksama "hoito"? Ja kuka mittaa kyynisen puoskaroinnin uhrin tuskaa, kun hän lopuksi hakeuduttuaan (tai jouduttuaan) asialliseen hoitoon ehkä saa kuulla, että hänet olisi luultavasti voitu parantaa, jos hän olisi tullut aikaisemmin?

Skeptikko meedion matkassa: Theodore Flournoy ja Hélène Smith

Timo Kaitaro

Vuosisadan vaihteessa ilmestynyt Geneven yliopiston psykologian professorin Théodore Flournoyn teos *Des Indes à la Plunète Mars* on epäilemättä pisimpiä, ellei peräti pisin, lääketieteellisen tapausselostuksen lajityyppiä edustava kirjallinen tuote (teos käsittää lähes 400 sivua). Samalla se on eräs tämän kirjallisuuden lajin huippusaavutuksia sekä sisältönsä mielenkiintoisuuden että kirjallisten ansioidensa vuoksi. Flournoy kuvaa kirjassaan erään meedion transsitiloihin liittyviä ilmiöitä psykologin ja skeptikon näkökulmasta. Huolimatta teoksen tieteellisen objektiivisesta alaotsikosta - "Etude sur un cas de somnambulisme avec glossolalie" - Flournoyn asenne kuvauksensa kohteeseen on kaukana lääketieteellisiin tapausselostuksiin usein liittyvästä esineellistämisestä. Nykyäänhän ei ihmisiä englanninkielisissä julkaisuissa usein edes määritellä miehiksi tai naisiksi, vaan "urospuolisiksi" tai "naaraspuolisiksi" ("male" tai "female"). Flournoyn suhtautuminen "viehättävään visionääriinsä" oli kuitenkin toisenlainen.

Vuonna 1854 syntynyt Theodore Flournoy oli lääketieteellisen ja filosofisen koulutuksen saanut psykologi. Hän yhdisti tuotannossaan kaksi vuosisadan vaihteessa aktiivisen kiinnostuksen kohteena ollutta ilmiöluokkaa. Hän oli kiinnostunut "subliminaalisesta" psykologiasta, joka pyrki selvittämään tietoisuuden kynnyksen alapuolelle jääviä alitajuisia psyykkisiä ilmiöitä. Tältä pohjalta hän pyrki tarkastelemaan siihen aikaan "metapsyykkisiksi" kutsuttuja spiritismiin ja meedioihin liittyviä ilmiöitä.

Flournoyn kuvauksen kohde Hélène Smith, oikealta nimeltään Catherine-Élise Müller, oli meedio, jonka mediumistiset kyvyt olivat riittävän hämmästyttäviä säilyttääkseen mielenkiintoisuutensa, vaikka ne kuvaisikin skeptinen psykologi objektiivisesti - ilman spiritistisiä viittauksia henkimaailmaan tai ilman parapsykologisia hypoteeseja. Sinänsä Hélène Smithin repertoaari muodostui samoista aineksista kuin muidenkin meedioiden: visuaalisten ja auditiivisten hallusinaatioiden tai automaattikirjoituksen muodossa vastaanotetuista "viesteistä". Alussa tämä tapahtui enimmäkseen hemisomnambulistisessa tilassa ilman täydellistä amnesiaa ja myöhemmin useimmiten täysin somnambulistisessa tilassa, johon liittyi täydellinen amnesia. Hélène ei siis itse yleensä muistanut transsitilansa aikaisista tapahtumista mitään. Kirjan alaotsikon termi "glossolalia" viittaa erääseen Hélène Smithin erikoisuuteen: osa viesteistä saatiin kielillä, joita meedio ei osannut, tai jopa kielillä, joita ei ole olemassakaan (marsin kielellä).

Historiallisia romaaneja ja scifiä

Erikoisinta Hélène Smithin "loisteliaan subliminaalisen kasvuston upeissa kukinnoissa" oli niiden kehittyminen kolmeksi johdonmukaiseksi sarjaksi tai sykliksi. Flournoy kuvaa näitä sarjoja myös termillä "romaani", koska ne kukin muodostavat oman kokonaisuutensa pysyvine henkilöhahmoineen sekä tarinallisine aineksineen. Yksi näistä romaaneista tapahtui 1400-luvun Intiassa, toinen Marie-Antoinetteen liittyvä sarja 1700-luvun Ranskassa ja kolmas Mars-planeetalla.

Intiaan sijoittuva sarja rakentui visioista, joissa esiintyi Simandini-niminen prinsessa ja hänen puolisonsa Sivrouka Nayaka. Eräältä Hélènen kautta viestejä välittävältä hengeltä, Leopoldilta - joka muuten on vaikuttanut planeetallamme aikaisemmin itsensä Gagliostron hahmossa - saadaan tietää, että heidän Tchandraguiri-niminen palatsinsa sijaitsi Kanrassa joskus 1400-luvun alussa. Flournoyn yritykset tarkistaa näiden tietojen paikkaansapitävyys konsultoimalla tietosanakirjoja ja orientalisteja osoittautuivat alussa turhiksi, kunnes Marlès-nimisen kirjoittajan vähän tunnetusta Intian historiasta löytyi kuin löytyikin maininta Sivrouka-Nayaca -nimisen radjahin rakennuttamasta Tchandraguiri-nimisestä linnoituksesta. Kyseisen lähteen luotettavuus osoittautui asiantuntijoita konsultoitaessa kuitenkin epäilyttäväksi, eikä mainintoja Sivrouka-Nayacasta löydy muista Intian historiaa käsittelevistä luotettavista lähteistä. Flournoy päätteli kuitenkin, että nämä tiedot ovat päätyneet Hélène Smithin subliminaaliseen (alitajuiseen) muistiin juuri tästä lähteestä. Oletettavasti Hélène Smith oli joskus nähnyt teoksen ja selaillut sitä, vaikka hänellä ei ollutkaan tästä tietoisia muistikuvia. Flournoyn yritykset jäljittää, missä Hélène Smith olisi saattanut olla tekemisissä näin hämäräperäisen ja harvinaisen opuksen kanssa osoittautuivat tuloksettomiksi. Flournoy asettaa kuitenkin tämän pelkästään luonnollisiin syihin viittaavan epätodennäköisen selityksen okkultististen selitysten rinnalle vertailtavaksi ja katsoo, että kaikesta epätodennäköisyydestään huolimatta se on sittenkin uskottavampi.

Flournoy pyrki myös selvittämään intialaiseen sykliin liittyvän kielen autenttisuuden. Tässä hänen apunaan oli kuuluisa kielitieteilijä Ferdinand de Saussure. Osoittautui, ettei kyseinen kieli ollut mitään spesialistien tuntemaa lajia, mutta toisaalta siihen sisältyi enemmän tai vähemmän vääristyneinä tunnistettavissa olevia, pikemminkin sanskriittia kuin Intian nykyisiä kieliä muistuttavia sanoja tai juuria, joiden merkitys usein vastasi kohtalaisen hyvin tilanteita, joissa ne oli lausuttu. Kyseessä näyttäisi olevan sekoitus, joka muodostui osin oikeista sanskriitin sanoista ja osin "keksityistä" sanoista, jotka eivät kuitenkaan rikkoneet oikean sanskriitin fonologian sääntöjä. Hélènen alitajunta pystyi siis luomaan eräänlaista pseudosanskriittia. Itse asiassa mitä kielten keksimiseen tulee, Hélènen glossopoeettiset kyvyt ulottuivat pidemmällekin: marsilaiseen sarjaan liittyi kokonaisen uuden kielen luominen.

Marsin kieli ja neologismin kukoistus

Yleensä glossolaliassa eli "kielilläpuhumisessa" on kyse merkityksettömästä jargonista tai olemassa olevien, mutta puhuvan henkilön tietoiselle persoonalle enemmän tai vähemmän vieraiden kielien puhumisesta. Hélène Smithin transsitilassa puhuma ja kirjoittama marsin kieli erosi normaalista kielilläpuhumisen jargonista sikäli, että sillä oli pysyvät muodot: oma kirjaimistonsa säännöllisinä grafeemi-foneemi -vastaavuuksineen sekä pysyvät kieliopilliset rakenteet ja sanasto. Flournoy toteaa kuitenkin, että kyseessä on kieli, joka eroaa muista keinotekoisista kielistä, esim. volapükista tai esperantosta sikäli, että kyseessä ei ole ihmisen tietoisesti konstruoima vaan alitajuisesti ja automaattisesti syntynyt kieli. Näin ollen kyseessä on ainakin tietyssä mielessä "luonnollinen", spontaanisti syntynyt kieli.

Hélène Smith ei itse ymmärtänyt marsin kieltä, mutta kielen kielioppia ja sanastoa pystyttiin rekonstruoimaan Esenalen, erään Hélènen inkarnoiman marsilaisen antamien käännösten avulla. Se mitä kielen kieliopista näin saatiin selville osoitti, että marsin kielen syntaksi muistutti epäilyttävän paljon ranskan kielioppia; se oli selvästi ranskan kielen antaman mallin mukaan tehty. Tämä sai Flournoyn aiheellisesti epäilemään kielen ekstraterrestiaalista alkuperää. Kyseessä on siis lähinnä neologismin systemaattinen ja loppuun asti kehitetty muoto. Silti tämäkin osoittaa persoonallisuuden tiedostamattomien tai, kuten Flournoy sanoo, "subliminaalisten" kerrosten kykenevän melko vaativiin psyykkisiin ja kognitiivisiin toimintoihin: neologismien säilyttäminen muistissa, sitä mukaa kuin ne syntyvät, vaatii melkoista muistikapasiteettia.

Subliminaalinen muisti ja kryptomnesia

Monet Flournoyn kuvaamat esimerkit osoittavat Freudin havaintojen tavoin, ettei se, mitä ihminen pystyy tietoisesti palauttamaan mieleensä, kata muistin koko sisältöä. Kirjassa on runsaasti esimerkkejä subliminaalisesta muistista ja kryptomnesiasta. Jälkimmäisellä ilmiöllä tarkoitetaan latenttien alitajuisten muistikuvien mieleenpalautumista niin, ettei henkilö itse tunnista niitä muistikuviksi. Henkilöllä ei tällöin ole mitään mielikuvaa tilanteista, joissa hän olisi voinut tallentaa nämä muistikuvat. Tällöin ne tulkitaan herkästi jostakin muualta, esim. henkimaailmasta tulleiksi viesteiksi, etenkin jos niihin sisältyy paikkaansa pitävää tietoa.

Kerran Hélène Smith kirjoitti hemisomnambulistisessa tilassa arabiankielisen tekstinpätkän. Teksti oli kopio hänen visiossaan näkemästään tekstistä. Flournoy vei tekstin arabiaa ymmärtävälle professorikollegalleen. Tämä kertoi sen olevan arabialainen sananlasku, joka merkitsee "vähän ystävältä on paljon". Lause oli kirjoitettu pohjoisafrikkalaisen kirjoitusasun mukaisesti. Flournoyn yritykset löytää lähde, josta kyseinen lause olisi voinut jäädä Hélènen subliminaaliseen muistiin, osoittautuivat aluksi turhiksi. Lopulta hän keskusteli asiasta Smithin

perheen lääkärinä toimineen tri Rapinin kanssa. Tämä oli tunnistavinaan tekstistä oman käsialansa. Hän oli harrastanut arabiaa ja matkustanut muutamia vuosia aiemmin Pohjois-Afrikkaan. Hän julkaisi tästä matkasta pienen kirjasen. Näihin kirjasiin hän liitti kuhunkin omakätisenä omistuskirjoituksena yhden omistamansa arabian kieliopin liitteenä olevista sananlaskuista. Hélène Smithin kirjoittama sananlasku löytyikin kieliopin sananlaskulistan alusta. Flournoy siis oletti, että yksi kirjoista, jossa oli juuri kyseinen sananlasku, oli joskus osunut Hélènen silmiin. Tällöin sananlasku olisi tarttunut hänen subliminaaliseen muistiinsa, jolla spiritistisissä istunnoissa ilmenneiden näkyjen orientaalisista aiheista ja sävyistä päätellen oli kiinnostusta itämaihin liittyviin asioihin. Tilanne tai paikka, jossa Hélène olisi voinut kirjan nähdä, jäi kuitenkin avoimeksi kysymykseksi. Selitystä tuki kuitenkin se, että tri Rapin tunnisti tekstistä virheitä, jotka olivat tyypillisiä hänelle itselleen hänen arabian opintojensa alkuvaiheessa.

Leopold ja muut "sivupersoonat"

Edellä on jo mainittu joitakin Helenen näkyihin ja automatismeihin liittyviä henkilöitä, jotka tuovat mieleen hypnoosikokeiden "sivupersoonat". Tärkein näistä henkilöistä oli jo kertaalleen mainittu Leopold, joka toimi eräänlaisena Hélènen suojelijana ja henkisenä oppaana. Huolimatta Hélènen ja Leopoldin persoonien välillä tapahtuvasta "osmoosista", Leopold oli selvästi erillinen persoona. Toisinaan Leopold pystyi muistamaan sellaisia asioita, joista Hélènen "normaaliminä" ei ollut tietoinen. Vastaavasti Leopold ei ollut tietoinen kaikista Hélènen muistikuvista: suuri osa Hélènen elämästä oli Leopoldille tuntematonta. Modernin psykologian kielellä voi asian ilmaista niin, että vaikka heillä oli yhteiset aivot, oli heillä pääsy muistivarastoihin, jotka eivät olleet täysin samansisältöisiä, vaikkakin osin päällekkäisiä. Lisäksi heidän motiivinsa ja tavoitteensa olivat erillisiä siinä määrin, että heillä saattoi olla kiistoja ja erimielisyyksiäkin. Koska Leopold tiesi asioita, joista Hélène ei ollut tietoinen, oli hänestä ajoittain hyötyä neuvonantajana tai varoittajana. Flournoyta kiinnostivat erityisesti tällaiset ilmiöt, joita hän kutsui "teleologisiksi automatismeiksi". Tällä hän tarkoitti alitajunnasta tiedostamattomina toimintoina tulevia viestejä, jotka saattavat joskus antaa tilanteeseen nähden tarkoituksenmukaisia ratkaisuja tai ohjeita, jotka perustuvat normaalin tietoisuutemme ulottumattomissa oleviin muistikuviin.

Flournoy toteaa mediumnismin erottavan tai dissosioivan elementtejä, jotka normaalisti ovat enemmän tai vähemmän sekoittuneina keskenään. Persoonallisuuden eri puolet ikään kuin saavat asun, joka tekee niistä itsenäisen ja ulkoisen olennon kaltaisia. Flournoy kuvaa Hélènessä myös toisenlaisen jakaantumisen. Jo lapsena Hélène Smith tunsi ulkoisen todellisuuden vieraaksi ja hänen ihanteitaan vastaamattomaksi. Tällöin todellisuuden köyhyyden ja mielikuvituksen rikkauden välinen ristiriita purkautui päiväunina ja hallusinaatioina: maailma jakautui kurjiin realiteetteihin ja mielikuvitusmaailman ideaaleihin. Flournoy toteaa, että tämä on niitä persoonallisuuden ristiriitoja, jotka jokaisen kehittyvän

ihmisen on aikuistuessaan ratkaistava. Hän toteaa, että Hélène olisi saattanut päätyä siihen, että nämä puolet olisivat harmonisoituneet molemminpuoleisen mukautumisen kautta. Spiritismi kuitenkin katkaisi tämän kehityksen Hélènen kohdalla. On huomionarvoista, että Flournoy puhuu molemminpuoleisesta mukautumisesta: persoonan eheytyminen ei siis merkitse sen enempää alistumista realiteetteihin kuin elämistä mielikuvitusmaailmassa. Eheytyminen merkitsi hänelle ilmeisesti ihanteiden toteuttamista todellisessa elämässä.

Sittenkin paranormaalia ?

Etsittyään niin pitkälle kuin mahdollista luonnollisia psykologisia selityksiä Hélène Smithin kyvyille, Flournoy omistaa yhden luvun meedioon liittyville "ilmeisesti" paranormaaleille ilmiöille. Luvun otsikko "apparences supranormales" on ranskan kielessä monimielinen, mutta Flournoy torjuu heti alussa merkityksen "näennäinen" pyrkien tarkastelemaan ilmiöitä ilman ennakkoasenteita. Flournoy tiivistää asenteensa kahteen periaatteeseen, jotka kävisivät hyvin huoneentauluista jokaisen skeptikon kotiin. Ensimmäinen periaate on nimetty Hamletin mukaan ja kuuluu "kaikki on mahdollista". Toinen Laplacen mukaan nimetty periaate puolestaan toteaa skeptikoille tutun periaatteen: "todisteiden painon on oltava suhteessa todistettavien tosiasioiden outouteen". Flournoy toteaa jälkimmäiseen periaatteeseen liittyvän vaikean ongelman: se mitä pidetään outona, on varsin suhteellista ja subjektiivista. Näin ollen on vaikeaa sanoa täsmällisesti, kuinka paljon todistusaineistoa jokin ilmiö vaatii. Jonkin henkilön maailmankuva on sellainen, ettei ko. ilmiö oikeastaan ole outo, ja toinen taas saattaa pitää sitä niin kummallisena, että todisteita saatuaankin hän vaatii niitä loputtomiin lisää vedoten siihen, että ilmiö on aivan uskomaton. Tästä Flournoy ei suinkaan päädy siihen, ettemmekö voisi päästä selvyyteen ilmiöiden todellisuudesta, kunhan ne vähitellen todistusaineiston karttuessa joko selvästi osoittautuvat kuplaksi tai tulevat yleisesti myönnetyiksi tosiasioiksi - ja lakkaavat olemasta paranormaaleja.

Flournoy vetää subjektiivisten seikkojen merkityksestä ilmiöiden outouden arvioinnissa kaksi johtopäätöstä. Ensinnäkin, jokaisen paranormaaleja ilmöita käsittelevän tulisi alkaa esityksensä tunnustuksella, jossa hän paljastaa omat lähtökohtansa, niin että lukija voi arvioida näiden vaikutuksen johtopäätöksiin. Toinen johtopäätös on, että viisain asenne paranormaaleja ilmiöitä kohtaan olisi täydellinen kannanotosta pidättäytyminen. Koska tämä ei kuitenkaan aina ole psykologisesti mahdollista, Flournoy suosittaa "maltillista probabilismia", joka on vapaa kaikesta dogmaattisesta itsepäisyydestä.

Käsitellessään meedionsa mahdollisesti paranormaaleja kykyjä Flournoy noudattaa itse edellä mainittua periaatetta, jonka mukaan kirjoittajan on tunnustettava subjektiiviset ilmiöiden uskomiseen vaikuttavat taipumuksensa. Telekinesiasta - esineiden liikuttelusta ilman kontaktia - hän toteaa, että hän uskoo ilmiöön, koska hän on omin silmin nähnyt Eusapio Palladinon liikuttelevan esineitä riittävän kontrolloiduissa olosuhteissa. Hän toteaa kuitenkin, että vaikka

olosuhteet olivat sellaiset, että huijaus vaikutti mahdottomalta, huijauksen mahdollisuus säilyy: ainoastaan Laplacen periaatteen mukaiset todisteet sen osoittamiseksi puuttuivat. Todettuaan, ettei hänellä siis näin ollen ole ennakkoluuloja telekinesiaa vastaan, Flournoy kuvailee muutamia toisen käden tietoja Hélène Smithiin liittyvistä telekineettisistä ilmiöistä sekä apporteista ja toteaa, että todisteet jättävät paljon toivomisen varaa ja että lukuisista suggestio-yrityksistään huolimatta hän ei ole saanut aikaan yhtään itsensä läsnäollessa tapahtunutta telekineettistä ilmiötä. Telepatiasta Flournoyn johtopäätökset ovat samankaltaiset: hän uskoo tuntemansa todistusaineiston riittävän ilmiön olemassaolon osoittamiseen. Tätä uskoa Flournoy perustelee sillä, että telepatiassa ei ole mitään outoa tai ihmeellistä: hänen mielestään ajatus elävien organismien välisestä suorasta aistinelimistä riippumattomasta yhteydestä on siinä määrin sopusoinnussa sen kanssa, mitä luonnosta tiedämme - tai tiedettiin Flournoyn aikana - että hän olisi ollut taipuvainen uskomaan ilmiöön a priori, ilman havaittavia todisteitakin. Hélène Smithin tapauksessa ratkaisevat todisteet telepatiasta kuitenkin puuttuivat. Selvänäköisyydestä Flournoy toteaa, että kaikki hänen tuntemansa Hélène Smithiin liittyvät tapaukset on mahdollista selittää joko subliminaalisen muistin tai telepatian avulla.

Lopuksi Flournoy tarkastelee, voidaanko spiritistien omat selitykset meedioon liittyville ilmiöille ottaa vakavasti ts. löytyykö mitään todistusaineistoa, joka puhuisi näiden selitysten puolesta. Aluksi hän toteaa, etteivät hypoteesit hengistä tai eetteri- ja astraaliruumiista ole sinänsä tieteellisesti absurdeja. Kaikki hänen tarkastelemansa ilmiöt kuitenkin selittyvät muilla "luonnollisemmilla" selityksillä. Tosin hän mainitsee yhden yksittäisen tapauksen, jonka kohdalla "kryptomnesiahypoteesi ja spiritistinen hypoteesi pitävät molemmat pintansa - vastakkain, kuin kaksi posliinikoiraa toisiaan tapittaen". Kyseessä on tapaus, jossa Hélène Smith kirjoitti automaattikirjoituksella Chaumontet-nimisen henkilön allekirjoituksen. Smithin näyistä selviää, että Chaumontet oli pormestarina Chessenaz-nimisessä kylässä vuonna 1839. Pari viikkoa myöhemmässä näyssä em. henkilön seuraan liittyy vielä Burnier-niminen pappi, jolta saatiin myös nimikirjoitus. Flournoy löysi ko. kylän kartalta ja kirjoitti kaupunginjohtajalle. Flournoyn saamasta vastauksesta selvisi, että kylässä todella oli kyseisenä vuonna pormestarina Chaumontet-niminen henkilö ja pappina oli kuin olikin tällöin Burnier-niminen henkilö. Vastauksen mukana seurasivat myös kopiot arkistosta löytyneistä allekirjoituksista, jotka muistuttivat hämmästyttävästi Hélène Smithin kirjoittamia. Flournoyn ensimmäinen oletus oli luonnollisesti, että Hélène Smith oli joskus nähnyt asiakirjoja, joissa oli ollut Chessenazin pormestarin ja papin allekirjoitukset, mutta tälle hypoteesille ei löytynyt suoranaista tukea. Toisaalta tukea ei löytynyt spiritistiselle selitykselleкään. Flournoy jättää lukijan harkittavaksi, kumpi on uskottavampi selitys: vainajien henget vai latentit alitajuiset muistikuvat.

Flournoy ja psykoanalyysi

Hélène Smithin kyvyt osoittavat ihmisen sielunelämän tiedostamattomien kerrosten pystyvän niin yllättäviin suorituksiin, ettei oikeastaan ole ihme, että spiritismiin liittyviin ilmiöihin etsittiin selityksiä henkimaailmasta - varsinkin ennen kuin ihmisen sielunelämän alitajuisten kerrosten monimutkainen luovuus ja teleologisuus tulivat Freudin ansiosta laajemmin tunnetuiksi ja lopulta osaksi kansanomaista psykologiaa. Flournoyn tutkimus ilmestyi samoihin aikoihin, kun Freud kehitteli psykoanalyyttista teoriaansa. Flournoyn kirja, jossa hän toteaa unen toimivan luotaimena, jolla voimme kartoittaa persoonallisuuden syvempiä kerroksia ja alitajuisia tunteita (mts. 132), ilmestyi vuonna 1900, samana vuonna kuin Freudin Traumdeutung (Unien tulkinta). Flournoy tunsi Freudin tutkimukset hysteriasta ja viittaa Freudiin teoksessaan. Hänen aikaisempi tuotantonsa kuitenkin osoittaa, että hänen kiinnostuksensa "alitajunnan luovaan mielikuvitukseen" oli kuitenkin alkanut ennen kuin Freudin teokset tulivat kansainvälisesti tunnetuiksi. Vaikutteet ovat mahdollisesti olleet molemmansuuntaisia: Freudilla oli kirjastossaan Flournoyn kirjan englanninkielinen laitos.

Flournoyn kirja on vaikuttanut myös toisen alitajunnasta kiinnostuneen liikkeen, surrealismin, johtohahmoon. André Breton on tunnustanut kirjan yhdeksi innoituksensa lähteeksi hänen kiinnostuessaan alitajunnan ihmeistä (Breton, Entretiens, s. 82). Flournoyn teoksesta on hiljattain otettu uusintapainos (Éditions du Seuil, Paris 1983). Teos ansaitseekin tulla kaivetuksi esiin. Se ei ole mielenkiintoinen pelkästään psykiatrian historiasta tai alitajunnan tutkimuksen alkuvaiheista kiinnostuneille lukijoille. Flournoyn kirja kiehtoo vieläkin ehkä juuri siksi, että se täydentää kuvaamme alitajunnasta. Freud kuvasi lähinnä alitajunnan esim. virhetoimintojen tai neuroosin oireiden muodossa normaalitoimintoihimme kohdistamaa "häirintää". Flournoylla korostuvat alitajunnan luovat ja positiiviset aspektit: Flournoyn kuvaamissa teleologisissa automatismeissa alitajunta ei pelkästään häiritse tietoista toimintaamme, vaan tulee joskus jopa avuksemme, silloin kun tietoinen minämme ei näytä selviytyvän. Koska Flournoy ei näe kuvaamiaan poikkeavia psyykkisiä ilmiöitä pelkästään patologisina eikä "medikalisoi" tai "psykiatrisoi" niitä, häntä on luonnehdittu myös "antipsykiatrian" varhaiseksi edeltäjäksi (Louis, L'ère des médiums, s. 165).

Flournoyn teos on myös liikuttava kuvaus arjen harmauteen tuomitun ihmisen kaipuusta etsiä kompensaatioita mielikuvituksensa loputtomasta kasvustosta. Rivien välistä voi myös lukea viitteitä skeptisen psykologin ja hänen "viehättävän visionäärinsä" välisestä molemminpuolisesta viehättymisestä. Hélènen mediumnistiset kyvyt puhkesivat täyteen kukkaansa itse asiassa vasta Flournoyn ilmestyttyä kuvaan. Breton vertaakin Flournoyn suhdetta itsensä ja Nadjan suhteeseen ja toteaa, että Hélènen planeetalta toiselle tapahtuvien vaellusten tavoitteena näyttää olleen Flournoyn huomion ja kiinnostuksen vangitseminen (Breton mts.

142). Tämä ei olekaan kovin hämmästyttävää, sillä Leopoldin mukaan Flournoy oli Hélènen aikaisemman inkarnaation prinsessa Simandinin puolison Sivrouka Nayakan reinkarnaatio.

Kirjallisuutta

Breton, André: *Entretiens.* Collection Idées, Gallimard, Paris 1969.

Flournoy, Theodor: *Des Indes à la planète Mars. Introduction et commentaires de Marina Yaguello et Mireille Cifali,* Éditions du Seuil, Paris 1983.

Louis, Réne: *L'ère des mediums. Enquète sur une croyance: le paranormal,* Autrement: série mutations n:o 103, janvier 1989.

Tärkeintä on, ettei hoidosta ole haittaa

Skepsiksen lääkäripaneeli perimmäisten kysymysten äärellä

Matti Virtanen

Skepsiksen jatkovuosikokouksen yhteydessä pidettiin 24. toukokuuta pienimuotoinen paneelikeskustelu, johon oli kutsuttu kaikki yhdistyksen lääkärijäsenet arvioimaan ns. vaihtoehtolääketiedettä omien kokemustensa perusteella.

Paikalle saapui kuudesta lääkäristämme kaksi, hypnoterapeutti Pekka Roponen ja yleislääketieteen erikoislääkäri, akupunktiota käyttävä Tuire Lehtosalo. Heidän lisäkseen keskusteluun osallistuivat Kuopion yliopiston farmakologian dosentti Veijo Saano sekä ravitsemukseen erikoistunut biokemisti Harri Hemilä.

Saano kertoi olevansa kiinnostunut huuhaasta erityisesti Martti "huuhaa" Innasen tuotannon psykoanalyyttisen tulkinnan näkökulmasta. Hän muistutti kliinisen farmakologian periaatteesta, jonka mukaan "Jokainen uusi hoitotapa on tehoton ja vaarallinen, kunnes toisin todistetaan".

Saano otti esimerkiksi syövän, joka kiehtoo makaaberilla tavalla ihmismieltä: siihen etsitään yhtä syytä, jota ei koskaan löydy. On vain suuri joukko selittäviä tekijöitä ja niitä vastaavasti suuri joukko hoitomuotoja. Saano on viime kuukaudet kerännyt tietoja syövän "vaihtoehtoisista" hoitomuodoista. Hän laatii tietokonerekisteriä, jota selaamalla lääkärit voisivat saada nopeasti tietoa näistä vaihtoehdoista — "tieto auttaa, vaikka ihmeparanemista ei voisikaan luvata.

Vaihtoehtoisten syöpähoitojen luettelointi on Saanon mukaan pitkällä mm. Sveitsissä ja muualla Keski-Euroopassa. Tänä kesänä on Hampurissa suuri syöväntutkijoiden konferenssi, jossa myös vaihtoehtohoitoja esitellään.

Saano on löytänyt vaihtoehtohoidoista yhden yhteisen piirteen: ne väittävät hoitavansa itse taudin syytä päinvastoin kuin koululääketiede, jota syytetään keskittymisestä pelkkiin oireisiin. Tätä ajattelua edustavat kaikki vaihtoehtorohtojen kauppiaat, mm. tohtori Matti Tolonen, joka mainosti taannoin hivenaineitaan *Savon Sanomissa* koko sivun ilmoituksella. Saano ja kumppanit rohkenivat lähettää lehdelle vastineen, jossa todettiin, että "rahakin saattaa vaikuttaa" Tolosen esiintymisiin. Farmakologin mielessä herättää suurta ihmetystä se, että

ihmiset osaavat suhtautua automainoksiin skeptisesti, mutta lääkkeitä mainostettaessa kaikki ylisanat ja harhaanjohtavat väitteet suostutaan uskomaan noin vain.

"Tietämättömyys lääkkeiden vaikutuksista on suunnatonta", Saano kertoi. Hän arveli, että julkisuudessa riittää vastakin paljon kommentoitavaa erityisesti vaihtoehtolääkinnän kaupallisten piirteiden vuoksi. Saano on parhaillaan toimittamassa kirjaa, jossa lääkinnän lieveilmiöitä käsitellään kriittisesti. *Skeptikko*-lehti odottaa arvostelukappaletta.

Lääkintää vai tiedettä?

LL Pekka Roponen asetti kyseenalaiseksi koko lääketieteen käsitteen. Hänen mielestään lääkärit vain soveltavat muiden luonnontieteiden hankkimaa tietoa — heillä ei ole puhdasta tieteellistä tiedonintressiä vaan parantamisen intressi. Lääkärillä (ja lääketieteilijällä) on selvä normatiivinen asenne työhönsä: on paha (sairaus), jota pitää vastustaa ja hyvä (terveys), jota pitää edistää.

Lääketiede on tässä Roposen katsannossa "kokoelma menetelmiä sairauksien hoitamisesta". Hän ehdotti koko alalle uudeksi nimeksi lääkintätaitoa, joka voisi helpottaa lääkäreiden paineita: Kun parantaminen on pääasia, hoidon "tieteellisyys" voisi olla toisarvoista. Sydämiä siirtävien sankarilääkärien sädekehää voitaisiin myös murentaa, jotta arvoa saisivat myös ne terveyskeskuslääkärit, jotka puurtavat vuosikausia saadakseen ihmiset muuttamaan elintapojaan.

Roposen mukaan lääkärin suuri ongelma ovat ne potilaat, joita ei voi auttaa, mutta joille kuitenkin pitäisi tehdä jotakin. Tässä avautuu rajaton mahdollisuus kaikenlaisille vaihtoehtohoidoille. Roponen ei halua kategorisesti tuomita niitä, koska lääketiedekin on tehotonta ja epävarmaa.

Lääketiede pyörii Roposen mukaan yhä tiiviimmin pilleriteollisuuden ympärillä. Kun aiemmin lääketieteen eturintama löytyi kirurgiasta, se on nyt siirtynyt lääketehtaiden tuotekehitysosastoille. "Taloudellisesti pillerituotanto kannattaa ja tekee lääkärin työn helpoksi. Mikään ei ole niin helppoa kuin reseptin kirjoittaminen, etenkään kun käsialastakaan ei tarvitse saada selvää".

Roposen mukaan tiede tuli lääketieteeseen vasta 1800-luvulla. Sitä ennen harrastettiin vain parantamista vanhojen kaavojen mukaan: esimerkiksi keuhkokuumepotilailta laskettiin pahaa verta litrakaupalla. Tiede otti sairaaloissa ensi askeleensa sen jälkeen kun oli huomattu, että hoitamattomat potilaat saattoivat pärjätä hoidettuja paremmin.

Nykyisin hoito yleensä auttaa jonkin verran. Roponen myöntää, että suuri ansio tässä on ns. plasebovaikutuksella. (Plasebolääkkeelle on esitetty suomennosta "lumolääke", mutta se ei ole Roposen mielestä sopiva — plasebo tarkoittaa "minä miellytän".)

Plaseboa on kokeiltu jopa psykoterapiassa: koehenkilöt jaettiin kahteen joukkoon, josta toiseen kuuluneet saivat "oikeaa" terapiaa, kun taas toisen ryhmän potilaat joutuivat juttelemaan terapeutin kanssa niitä näitä urheilusta ja säästä.

Paranemistulokset olivat molemmissa ryhmissä samaa luokkaa. Lääkärit ovat yleisesti sitä mieltä, että plasebohoidon vaikutus paranemisessa on 40-60 prosenttia.

Roposen leipälajia eli hypnoosia ei ilmeisesti voi testata sokkomenetelmällä. Tämä puute ei kuitenkaan tee siitä Roposen mukaan epätieteellistä vaihtoehtolääkintää, kuten mm. *British Medical Journal* on luokitellut.

Hypnoosissa on myös se ongelma, että sitä ei osata kunnolla selittää. Roposen mukaan hämmästyttävin kunnolla dokumentoitu hypnoosiparanemisen tapaus koskee henkilöä, jolla oli perinnöllinen kalansuomutauti — vaikea ihosairaus joka ei yleensä parane lainkaan. Hypnoosi on ilmeisesti saanut mystisen ja hieman kyseenalaisen maineensa juuri tällaisten "ihmeparanemisten" ansiosta. Suomesta Roponen kertoi tuntevansa tapauksen, jossa paksunsuolen syöpä oli kadonnut hypnoosihoidon jälkeen.

Tässä Roponen heristi sormea ja varoitti tekemästä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä: jos sairaus paranee jonkin hoidon aikana tai sen jälkeen, se ei merkitse, että paraneminen olisi johtunut kyseisestä hoidosta. Tämä on pidettävä mielessä erityisesti psykiatriasta puhuttaessa; esimerkiksi skitsofreniaa on yritetty hoitaa kaikin kuviteltavissa olevin ja myös mielikuvituksellisin keinoin. Joskus potilaat ovat parantuneet, joskus eivät — jakomielitaudin syyt ovat edelleen selittämättä.

Psykiatriassa ovat mainetta niittäneet ns. herooiset menetelmät kuten psykoanalyysi. Roponen tunnusti väheksyvänsä syvästi tuota Sigmund Freudin kehittämää hoitomuotoa ja erityisesti Freudin tutkimuksia; *Svenska Dagbladetissa* oli muuten sunnuntaina 20. toukokuuta Freudista suuri artikkeli otsikolla *Den stora förfalskaren* — Suuri väärentäjä.

Roponen on hieman pehmentänyt asennettaan maallikkohypnotisoijiin, jotka hän niputti kelvottomien joukkoon vielä viime vuonna Skepsis-luennollaan. Nyt hän tunnusti asenteensa ambivalentiksi. "Kaikkea ei voi tuomita". Roposen mukaan pääasia on, että hypnoosia käytetään muun lääketieteen tukena ja apuna. Hypnoosi voi hänen mukaansa mm. korvata turhaa lääkitystä.

"Jos lääketieteessä on jotakin hyvää, niin se on ainakin heräämässä oleva itsekritiikki, joka vaihtoehtolääkitsijöiltä vielä puuttuu", Roponen sanoi ja päätti alustuksensa Hippokrateen mottoon: Tärkeintä on, ettei hoidosta ole haittaa.

Roposen alustuksen jälkeen käytiin pitkä keskustelu plasebon merkityksestä. Skepsiksen sihteeri Timo Kaitaro huvitti läsnäolijoita kertomalla tutkimuksesta, jossa osalle koehenkilöistä oli kerrottu, että he kuuluvat palseboryhmään. Siitä huolimatta heidänkin paranemisessaan oli havaittavissa plasebon vaikutus, jonka pitäisi kai periaatteessa olla tiedostamaton.

Suuri vitamiiniväittely

Biokemisti Harri Hemilä pohti omassa alustuksessaan ensin koululääketieteen ja vaihtoehtolääketieteen sekä toisaalta kovien faktojen ja huuhaan välistä semantiikkaa. Hänen mielestään terminologia on varsin sekavaa, mutta parista asiasta voitaneen olla yhtä mieltä: koululääketieteellä on enemmän "valtaa". Mitä kauemmas vaihtehtojen puolelle mennään, sitä vähemmän valtaa jää jäljelle.

Koululääketieteessä on myös enemmän kovia faktoja eli "totuutta", kun taas vaihtoehtopuolella on enemmän huuhaata. Huomattavaa kuitenkin on, että näiden kahden ääripään välillä ei ole selvää rajaa, vaan koululääketieteestä ja kovista faktoista siirrytään vaihtoehtolääkinnän ja huuhaa-faktojen puolelle portaattomasti liukuen.

Koululääketieteellä on nykyoloissa sekä valtaa että kovia faktoja, kun taas vaihtoehtolääkintä on usein vallatonta huuhaata. Näiden asioiden välillä on korrelaatio, josta Hemilä varoitti tekemästä johtopäätöksiä. Siis vallasta ei välttämättä seuraa automaattisesti lisää kovia faktoja eikä vallattomuudesta lisää huuhaata.

Hemilä kertoi esimerkin, joka valaisi faktojen kovuuden mittaamisen vaikeutta: Kansa tietää, että C-vitamiinin eli askorbiinihapon syöminen ehkäisee ja parantaa vilustumista. Siitä huolimatta tietelijät ovat jakaantuneet tässä kysymyksessä.

C-vitamiinin vaikutuksen vilustumiseen aavisti ensimmäisenä herra nimeltä Jungeblut vuonna 1939. Teorian nosti kuitenkin maailmankuuluksi vasta Nobel-kemisti Linus Paulingin tutkimus *Vitamin C and the Common Cold* vuodelta 1970.

Jostakin syystä Paulingin teoria ei ole saavuttanut lääketieteilijöiden hyväksymistä. Suomestakin löytyy johtavia lääkäreitä, jotka ovat valmiita todistamaan C-vitamiinin parantavaa vaikutusta vastaan. Mm. Jorma Järvisalo, Antti Aro ja Kirsti Parkkinen ovat lääkäreitä, joiden mielestä johtopäätökset C-vitamiinin parantavasta vaikutuksesta ovat perusteettomia.

Pauling oletti, että yhden gramman vuorokausiannos askorbiinihappoa lievittää vilustumisoireita merkittävästi. Hänen teoriaansa on Hemilän mukaan tutkittu ainakin 18:ssa kliinisessä kokeessa, jotka kaikki osoittavat tuon yhden gramman lyhentävän sairauden kestoa. Yksikään tutkimus ei ole osoittanut C-vitamiinin pidentävän vilustumista. Nämä tulokset ovat Hemilän mukaan tilastollisesti merkitseviä.

Hemilä esitteli myös biokemiallisen selityksen vilustumisen vaikutuksesta solujen kemiaan: C-vitamiinin pitoisuus laskee sairauden aikana, ja sen lisäannos nopeuttaa solun aineenvaihdunnan palautumista ennalleen.

Kliinisten kokeiden ja biokemiallisen selitysmallin perusteella Hemilä oli valmis vetämään johtopäätöksen, jonka mukaan "Pauling oli sittenkin oikeassa" eli C-vitamiini lievittää vilustumisen oireita. Tätä voidaan Hemilän mielestä pitää "kovana faktana". Skeptikkona hänkään ei silti halunnut suositella kaikille ihmisille C-vitamiinin syöntiä: "Ehdottomuus on aina pahasta."

Hemilällä oli toinen esimerkki, joka havainnollisti huuhaa-tietoa: 1920-luvulla tuotiin lääkemarkkinoille B-17:ksi nimitetty "vitamiini", joka tunnetaan myös nimellä latriili. Tämän aineen menestyskausi ajoittui 1950-luvulle, mutta edeleenkin sillä on kannattajia. Latriilin kotimaisiksi guruiksi Hemilä mainitsi Ilkka Piirosen, Matti Tolosen ja Toivo Rautavaaran.

Biokemistin arvio latriilista on synkkä: Hemilän mukaan aine ei ole ensinnäkään mikään vitamiini, vaan myrkky. Se sisältää syanidia kohtuullisen suurina annoksina B-17 on siis hengenvaarallista. Ja kuinka ollakaan, aine on todistettavasti tappanut ihmisiä.

Hemilän alustuksen jälkeen lääketieteilijät esittivät hieman epäilyksiä C-vitamiinin tehosta. Veijo Saano kaipasi lisätietoja vilustumisen lyhenemisestä ja siitä, miten erilaiset annostukset vaikuttavat: Entä jos nauttiikin 6 grammaa vuorokaudessa, tai vain puolikkaan. Hemilä puolusti Paulingia, ja keskustelu jäi maallikon korvissa ratkaisemattomaksi.

Tehokasta humpuukia

Tuire Lehtosalo kertoi lukeneensa *Lääkärilehdestä* 1976 ilmoituksen, jossa haettiin oppilaita tohtori Pöntisen akupunktiokursseille. Hän kiinnostui, kävi kurssin huvikseen ja kokeili neuloja tuttaviin ja sukulaisiin uskomatta lainkaan, että niillä VOISI olla mitään todellista vaikutusta.

Mutta vaikutusta oli: akupunktio oli Lehtosalon mukaan jopa tehokasta. Tuttavat kiittelivät niin paljon, että hän meni myös jatkokurssille Sen jälkeen myös Lehtosalon potilaat ovat saaneet akupunktiohoitoa. Tulokset ovat olleet jopa "liian hyviä".

Lehtosalo kertoi, ettei hän edelleenkään usko akupunktion takana oleviin itämaisiin teorioihin ihmisruumiin vyöhykkeistä ja energioista. Neuloja ei itse asiassa tarvitse painaa niihin pisteisiin, jotka teoria neuvoo, umpimähkäinenkin piikittely tuo suunnilleen yhtä hyviä tuloksia. Myöskään potilaan oma usko akupunktion voimaan ei näytä olevan yhteydessä paranemisen tuloksellisuuteen. Akupunktion vaikutus on todettu aivan samaksi kuin fysioterapian: se auttaa noin 70 prosenttiin potilaista.

Lehtosalon mukaan on hyvä asia, että akupunktio pysyi meillä Suomessa lääkäreiden yksinoikeutena eikä levinnyt maallikkoparantajien menetelmäksi kuten Ruotsissa. Siellä amatööriparantajat ovat onnistuneet levittämään neuloillaan jopa maksatulehduksia. "Ruotsissa akupunktio meni humpuukiksi", Lehtosalo arvioi.

Akupunktion voimaa ei muuten pidetä rajattomana myöskään menetelmän kotimaassa Kiinassa. Akupunktio on parhaimmillaan kivunlievityksessä, mutta Lehtosalon mukaan kiinalaiset lääkäritkään eivät koskaan puhkaise vatsakalvoa ilman paikallispuudutusta.

Lehtosalon alustuksen aikana keskustelu alkoi hajota ruokailun ja tarjoilun vuoksi pienempiin kuppikuntiin, mutta yhden asian hän sai vielä tehtyä selväksi: Haastattelututkimuksen mukaan kymmenen prosenttia suomalaisista lääkäreistä katkaisee hoitosuhteen heti, jos hän kuulee potilaansa käyneen vaihtoehtohoitajalla. Lehtosalon mielestä tällainen asenne on järkyttävä ja vastuuntunnoton, jopa lääkärin etiikan vastainen. "Tieteellisen" ja ammatillisen puhtauden vaaliminen johtaa siihen, että potilaat eivät uskalla tunnustaa lääkärilleen käyttävänsä samaan aikaan vaihtoehtohoitoa. Esimerkiksi syövän solumyrkkyhoidossa tällainen tiedon salaaminen voi olla kohtalokasta, koska osa vaihtoehtoisista syöpälääkkeistä toimii vastamyrkkynä sytostaateille.

Tähän Lehtosalon moraaliseen varoitukseen yhtyen Skepsiksen hallitus kiittää lääkäripaneelin alustajia ja muita paikalla olleita. *Skeptikko* pitää vastakin palstansa auki parantamista ja lääketiedettä koskevalle keskustelulle.

Lehdistökatsaus

Matti Virtanen

"Ei ole oikeastaan poliitikkojen, eikä edes toimittajien vika, että kansalle syötetään niin paljon humpuukia. Se on viime kädessä kansan vika. Kansalle syötetään niin paljon humpuukia siksi, että kansa suostuu niin paljon humpuukia syömään. Kansalle lakataan syöttämästä humpuukia heti, kun se lakkaa humpuukia syömästä, ei ennen." (Aimo Kairamo, *Demari* 8. toukokuuta 1990)

Nämä toveri Kairamon sanat kelpaisivat hyvin vaikkapa *Skeptikko*-lehden pysyväksi motoksi, jos sellaista joku kaipaisi. Tällä kertaa Kairamo oli valinnut sarkasmiensa maalitauluiksi Smp:n rasismin, Keskustan hoipertelun ydinvoimakysymyksessä ja Vasemmistoliiton "utuiset" haaveet yhteiskunnan rakenteiden muuttamisesta.

Politiikassa on varsin yleistä, että vastustajien aatteet ja aikeet leimataan huuhaaksi. *Skeptikko-lehden* paistoilla sellaiseen ei tietenkään sorruta, vaikka aihetta olisikin. Sen sijaan osoitamme suurta pidättyväisyyttä lukiessamme lehdistosta muun muassa seuraavia merkittäviä uutisia:

Joustava salaisuus

Kauppalehden viikkoliitännäinen *Optio* esittelee 29. maaliskuuta 1990 kaarinalaisen teräskatteita valmistavan yrityksen nimeltä Verho-Yhtiöt. Esittelyn syy ei ole yhtiön tuotteiden erinomaisuus, vaan hauska markkinointikikka; "SoftLine-levyjen markkinoinnin ja lisenssimyynnin tueksi suunnitellussa kampanjassa Verho-Yhtiöt käyttävät mystisistä kyvyistään tunnettua Uri Gelleriä."

Optio tietää kertoa, että Geller on "tunnettu kyvyistään ympäri maailman". Ja mitkä ne kyvyt olivatkaan: "Lusikan taivuttamisen ohella Geller on mm. löytänyt mineraaleja ja öljyä maaperästä". Huomattavaa tässä lienee, että lusikoiden taivuttaminen on edelleen UG:n päätoimi; öljyä ja muuta löytyy sen "ohella".

Verho-Yhtiöiden toimitusjohtaja Heikki Hovikoski kertoo lehdelle, että ajatus Uri Gellerin palkkaamisesta tuntui aluksi kaukaiselta, koska maailmankuulu henkilö saattoi olla liian kallis ja käytettävissä oli vajaat miljoona markkaa. Onneksi hinnasta kuitenkin päästiin sopuun - tarkkoja markkamääriä ei tietenkään paljasteta.

Hovikoski selittää *Option* lukijoille, että Gellerillä ja Verho-Yhtiöillä on yhteinen salaisuus: "Ajatusrakennelmana on salattu osaaminen, Uri Gellerin metallintaivutustekniikkaahan ei kukaan ymmärrä. Verho-Yhtiöiden patentoima teräslevyjen taivutusmenetelmä on myös niin salainen, etteivät edes yhtiön omat työntekijät SoftLine-koneen käyttäjiä lukuun ottamatta pääse valmistusmenetelmän kanssa tekemisiin."

Tässä tapauksessa on tietysti mahdollista, että kyyninen tai ylen huumorintajuinen yritysjohto huiputtaa sekä mannekiiniaan Gelleriä että suurta yleisöä — ainakin Heikki Hovikoski lienee kuullut, että Geller on ammatiltaan taikuri. Tosikoksi leimautumisen uhallakin muistutamme hänelle ja muillekin kiinnostuneille, että Gellerin temput on selitetty — lähes rautalangasta taivuttaen — mm. James Randin kirjassa *The Truth About Uri Geller* (1982) ja Marksin ja Kammannin teoksessa *The Psychology of the Psychic* (1980).

Perestroikan ulottuvuuksia

Viime syksynä saimme ihailla Neuvostoliiton virallisen uutistoimiston Tassin kamppailua Voronezhin kaupunkiin laskeutuneen Ufon kanssa. Valitettavasti tuo Donin rantakaupunkiin Etelä-Venäjälle laskeutunut avaruusalus ja sen robottimatkustajat osoittautuivat tarkempien tutkimusten jälkeen muutaman lapsen keksinnöksi. Kuten tavallista on, ufouutisen välittäneellä tietotoimistolla oli suuria vaikeuksia palauttaa juttunsa maan pinnalle ja myöntää erehdyksensä. Tapauksesta on erinomainen yhteenveto *Skeptical Inquirer* -lehden tämän kevään numerossa (Paul Kurtz: Paranormal Pandemonium in the Soviet Union).

Juuri kun Voronezhin Ufo oli kadonnut, Neuvostoliiton kimppuun kävi lisää avaruusolentoja. Tass kertoi huhtikuun alussa, että Semipalatinskin maaseuturakennuskombinaatin työläinen S. D-ville oli joutunut talvella outojen voimien kaatamaksi: "Yllättäen näköpiiriin ilmestyi neliönmuotoinen loistava esine, joka

leijui liikkumatta maan yläpuolella. Tällöin S. D-ville tunsi takaapäin olkapäähansä kimmoisan iskun, joka muistutti ilma-aallon sykäystä. Nuorukainen kaatui, jokin painoi häntä maahan. Pakkasesta huolimatta hänelle tuli kuuma."

Herra D-ville kuitenkin selvisi pelkällä solisluun murtumalla ilkeästä kokemuksestaan, joka on kerrottu mm. *Kansan Uutiset* -lehdessä 6.4.1990. Tällä kertaa Tass vältti sanomasta suoraan, että kyseessä olisi ollut tuntematon avaruusalus. *Kansan Uutisten* toimittaja sen sijaan ymmärsi mistä on kyse, ja otsikoi: "Ufo hyökkäsi ihmisen kimppuun?" (Miksi muuten kysymysmerkki; D-villen kaataja jäi todella tunnistamattomaksi, joten nimitys olisi paikallaan. Vai epäiltiinkö *Kansan Uutisissa,* että tunnistamaton esine ei ollutkaan lentävä vaan maata pitkin kulkeva, esimerkiksi rattijuoppo Udo, Unidentified Drunken Object.

Vapunpäivänä Tass kertoi, että moskovalaisille esitellään parhaillaan ufojen maailmaa kaupungin ulkomaisten kirjojen kirjakaupassa. Esillä on "kertomuksia ja valokuvia eri puolilla maailmaa havaituista ufoista ja niiden matkustajista".

Paul Kurtz kertoo, että CSICOPin toimistoon tuli Voronezhin Ufoinnostuksen aikana runsaasti puhelinsoittoja amerikkalaisilta tiedotusvälineiltä. "Jos Tass kertoo tällaista, eikö siinä pitäisi olla jotakin taustalla", toimittajat utelivat.

"Emme ole saaneet tilaisuutta tutkia tätä juttua", Kurtz vastasi. — "Uskotteko te muuten Tassin muut uutiset todeksi?" "Emme tietenkään", journalistit vastasivat "No miksi uskoa tähän ennen kuin on saatu lisävarmistuksia?" "Koska näissä raporteissa lainataan tiedemiehiä, ja ne ovat aidon tuntuisia".

Pieni helpotus neuvostotiederniehille — ainakin Yhdysvalloissa heidän maineensa ei näytä kokonaan hävinneen.

Neuvostoliiton kommunistisen puolueen lehti *Pravda* (totuus) kertoi toukokuussa etusivullaan, että "Venäläinen velhoyhdistys" uskoo Neuvostoliiton saavan todennäköisesti pian apua ongelmiinsa olennoilta, jotka kiertävät maapalloa lentävillä lautasilla. Asiasta kertoi mm. *Helsingin Sanomat* Maailman Ihmisiä -palstallaan 22 5.1990.

Pravdan mukaan velhoyhdistyksen tiedottaja Juri Tarasov kehottaa neuvostokansalaisia olemaan kärsivällisiä ja luottamaan hallituksen suunnitelmiin talouden tervehdyttämiseksi. Velhoyhdistys sanoutuu muuten jyrkästi irti henkiparantajista ja taikureista, joita on ilmestynyt neuvostojulkisuuteen tukuttain Gorbatshovin vuosina.

Pääsiäisen aikana (14.4.1990) *Helsingin Sanomat* esitteli näistä henkiparantajista ehkä kuuluisimman, Dzhuna Davitashvilin. Toimittaja Anu Seppälä oli kuunnellut tämän "noidan" juttuja Moskovassa melkein koko yön. Hän kuvailee jutussaan hienovaraisesti piikitellen poikkeuksellisen itserakkaan ihmisen, joka on elämäkertansa mukaan selvänäköisyyden hetkellä laskeutunut sfinksien vartioiman Assyrian kuningattaren Semiramiksen sarkofagin äärelle ja tunnistanut sen pintaan piirretyssä reliefissä oman kuvansa ja kohtalonsa...

Davitashvilin kohtaloksi näyttää koituneen se, että hän toimi mm. Leonid Brezhnevin henkiparantajana ja leimautuu se vuoksi pysähtyneisyyden ajan noidaksi. Glasnostin ajan tv-meediot Alan Tshumak ja Anatoli Kashpirovski ovat sentään toista maata. Jopa moskovalainen taksikuski nauraa Dzhunalle.

Ennen paluuta hotelliin Seppälä sai kuulla Davitashvililtä ennustuksen: "Ihminen hakeutuu mereen ja kalat hakeutuvat maalle. — Tulee suuria luonnonmullistuksia ja levottomuuksia. Vuosi 1990 on sotien ja pahojen aikojen vuosi. Mutta vuodesta 1991 vuoteen 1995 maailma rakentaa rauhaa. Rauhan kautta kestää kauan. Vuonna 2221 ihmiskunta saa kontaktin avaruuden muihin planeettoihin. Palataan siihen, mistä kaikki alkoi, vuosituhansien takaiseen avaruuskulttuuriin. Silloin planeettojen kansat olivat yhtä, puhuttiin maailmankaikkeuden kieltä."

Astrobiologiaa

Suomen toiseksi suosituin iltapäivälehti *Iltalehti* on ryhtynyt viihdyttämään lukijoitaan joka maanantai julkaistavilla "Viikon virekäyrillä". Yli puolen sivun ulottuvissa jutuissa kerrotaan kullekin horoskooppimerkille tulevan viikon tapahtumat ja esitellään kaksi lyhyttä käyrää, joista toinen kertoo "rakkauselämän tason" ja toinen "yleisen vireyden". Ilmeisesti lukijoiden houkuttelemiseksi tähtimerkkeihin on liitetty 12:n julkkiksen naamakuvat.

"Iltalehden astrobiokäyrät kertovat alkaneen viikon sävelen. Niiden luotettavuus on noin 70 prosenttia", lehti kertoo. Aivan sataprosenttinen se ei todellakaan näytä olevan, koska esimerkiksi maanantaina 30. huhtikuuta 1990 julkaistussa jutussa kaikki 12 yleisvirekäyrää näyttivät olevan keskitasoa kokeammalla. Astrologian arvioiden tarkkuus on tämän perusteella samaa luokkaa kuin keskivertoautoilijoiden, joista 90 prosenttia uskoo olevansa keskimääräistä taitavampia.

Astrobiokäyppyröiden tekijä ja ennustetekstien kirjoittaja on "alan johtava kotimainen asiantuntija Lars Johansson". Miksi jäkättää hänen typeristä sepustuksistaan? Nehän ovat vain harmitonta viihdettä, kuten sanonta kuuluu. Vai onko astrologia sittenkin jotakin muuta, esimerkiksi tiukkoja laskelmia ja omaa logiikkaansa noudattavaa rajatiedettä, kuten eräät astrologit itse välttävät? Tämä keskustelu jääköön nyt sikseen, mutta *Iltalehden* päätoimittajan sietäisi kyllä pohtia seuraavaa:

Jos *Iltalehti* maksaa Johanssonille astrobiokäyräjutuista Suomen Sanomalehtimiesten liiton freelance-palkkiosuositusten mukaan, lasku lienee pari tuhatta markkaa viikossa. Käyrät voidaan myös tulkita graafiseksi aineistoksi, josta saa periä lisäkorvausta. Johansson voi väittää, että käyrien laatiminen on kovaa työtä — luotettavuushan oli 70 prosenttia — mutta sitä on hyvin vaikea uskoa. Kuka tahansa voisi piirtää vapaalla kädellä 12 kertaa 2 käyrää ja kirjoittaa 12 kertaa 4 virkettä. Aikaa tuohon luulisi menevän tunti pari.

Kuten *Skeptikon* lukijat tietävät, astrologialle on olemassa Nils Mustelinin kehittämä vaihtoehtoinen ennustusjärjestelmä nimeltä sporalogia. Se perustuu Helsingin raitiovaunujen sijaintiin henkilön syntymähetkellä. Menetelmä perustuu laskelmiin astrologian tapaan, mutta sen etuna ovat tähtien vaikutusta suuremmat voimat: vaunujen moottorien sähkömagneettinen säteily, kiskojen kirskuna sekä ajovalojen keilat ja kipinöiden purkaukset johtimista.

Miten mahtaisi käydä, jos Mustelin nyt tarjoaisi *Iltalehdelle* jokaviikkoista sporalogista ennustusta hintaan 2 000 markkaa kappale? Rohkenen ennustaa, että päätoimittajan mielestä tähtien (viihteellinen?) voima on sittenkin suurempi kuin raitiovaunujen, ja jutut jäisivät julkaisematta. Ehkä kuitenkin kokeilemme tätä käytännössä. Jos hyvin käy, Oy Sporatulkinta Ab:n tuloilla voisimme hyvin hankkia yhdistykselle mm. suuresti kaipaamamme monistuskoneen, telefaxin ja laserkirjoittimen sekä modeemit sihteerin ja rahastonhoitajan tietokoneisiin.

Kirjastoista kajahtaa

Kun kustantajat kilvan kustantavat ja kirjakaupat kilvan kauppaavat pseudotieteellistä kirjallisuutta voisi luulla, että kirjastot tekevät parhaansa tarjotakseen jonkinlaisen vaihtoehdon.

Turha luulo. Suomen kirjastoseuran lehti *Kirjasto* on omistanut teemanumeron (4/90) New Age -ilmiöille. Päätoimittaja Helena Lönnroth haukkuu pääkirjoituksessaan mm. luterilaisen valtiokirkon ja poliittiset puolueet sekä terveyskeskukset, joissa joutuu jonottamaan. Hänen johtopäätöksensä kuuluvat näin:

"Miksipä el SIIS olisi tilaa ja sosiaalista tilausta Uusille Aatteille, Uudelle Ajalle? Ihminen haluaa toivoa. Ihminen haluaa uskoa. - - Ihminen haluaa jalojen aatteiden elähdyttävän toimintaansa. Ihminen haluaa uskoa parempaan huomiseen. Nyt. Heti. Niin kauan kuin on aikaa! - - Kirjastossakin meidän pitää tietää, mistä tuuli käy, mitä ihmiset mielessään havittelevat."

Kirjasto-lehdessä on pääkirjoituksen ohella viisi artikkelia, joissa kaikissa käsitellään Uutta Aikakautta ihailevaan sävyyn. Uuden Ajan sisältö jää varsin sekavaksi, mutta yksi yhteinen piirre näistäkin artikkeleista löytyy: tiede on jotakin ikävää, vaarallista ja pahaa, jota kaikkien oikeiden, pehmeiden, hienojen ja viisaiden ihmisten pitäisi vastustaa.

Philip Gaut ja Bitte Nylund kirjoittavat artikkelissaan *Miten niin, new age?*, että uutena aikakautena tiede ei ole enää niin jumalallisessa asemassa kuin ennen. "Tiedemiehet ovat menettämässä ylipappeutensa "uskonnossa", jota tavalliset ihmiset yhä enenevässä määrin ovat alkaneet asettaa kyseenalaiseksi". Kirjoittajat antavat ymmärtää, että kunhan vain liiasta tieteestä päästään eroon, jälkeläisillemme voi koittaa Heräävän Vastuuntunnon Aikakausi.

Toimittaja Katriina Kauppila on haastatellut Kirjasto-lehteen Oraansuojelijoiden veteraania, taiteilija J.O. Mallanderia. Mallander on aina ollut Suomen huumorintajuisimpia huuhaa-miehiä, ja nyt hänestä näyttää löytyvän jopa itseironiaa. Kasvisravintolan ja Cheap Thrills -gallerian alkuaikoja hän muistelee näin: "Nuoria etsijöitä sulautui yhteen. Se oli ylipolitisoitunutta aikaa, joka ei meitä kiinnostanut. Kaikenlaiset ruusuristiläiset, teosofit, jälkihipit ja sekopäät löysivät toisensa."

Mallanderin mukaan hänen ajattelunsa on sittemmin kypsynyt ja "tietty hihhulimaisuus on mennyt ohi". Mitä sitten pitäisi ajatella tästä: "Tiibet on Mallanderin sydäntä lähellä: hän tuntee eläneensä siellä edellisessä elämässään. - -

Suunnittelen jo seuraavaa elämää, rakennan seuraavaa ruumiillistumaa. Työ ei koskaan lopu."

Kirjasto-lehden haastattelusta käy ilmi myös, että J.O. Mallander uskoo omien aatteidensa hitaaseen voittokulkuun, tosin "niin hitaaseen, että se melkein koko ajan näyttää häviöltä". Joka tapauksessa "hän uskoo, että aina vuosisadan viimeisellä neljänneksellä tulee henkinen sysäys, ihmiset alkavat etsiä henkisiä totuuksia. Taiteen ja kulttuurin merkitys kasvaa." Ja tieteen merkitys ilmeisesti vähenee.

Inarin opiston rehtori Olavi Moilanen kysyy artikkelinsa otsikossa, että "Näemmekö vain yhden todellisuuden?" Epäselväksi jää, keitä Moilanen tarkoittaa "meillä", mutta hänen vastauksensa paistaa jo artikkelin väliotsikoista: "Tiede on narsistista minuuskuvitelmaa", "Myytti on totta", "Kosketus toiseen todellisuuteen", "Erottelu ja analyysi - väkivalta ja raiskaus", "Rakkaustieto" sekä "Valotieto ja hämärätieto".

Moilanen on sillä kannalla, että maailmaa hallitsevat tiedemiehet, jotka näkevät vain yhden todellisuuden. Tämä on tietysti merkittävä epäkohta, koska tieteellinen maailmankuva on "vain yksi mahdollisista tavoista tarkastella maailmaa". "On muitakin tapoja. Huuhaa voi olla joskus jopa järkevämpää", Moilanen järkeilee. Tästä pääsemme monien mutkien kautta Moilasen loppupäätelmään: "Valoa käyttävä erittelevä ego ei pääse tieteineen toiseen todellisuuteen. Sinne pääsevät vain hämärätieteilijät, pimeässä vaeltavat — sillä vain kansa, joka pimeydessä vaeltaa näkee suuren valkeuden."

Kirjasto-lehti esittelee myös helsinkiläisen Era Nova -kirjakaupan omistajat Hans ja Mervi Lövin. Heidän hyllyillään eniten tilaa on saanut astrologia, jonka ohella myös "kokonaisvaltaista lääketiedettä" koskevaa kirjallisuutta pitäisi olla enemmän kuin missään muualla Suomessa. "Muita kirjallisuuden aihepiirejä ovat meditaatio, shamanismi, ufot, itämainen filosofia ja uskonto (buddhismi, jooga, Tiibet, Rajneesh, zen, taoismi, sufismi, islam, hinduismi), värit (esim. väriterapia), tarot, mystiikka, jalokivet, persoonallinen kasvu, eri Budolajit, numerologia, okkultismi, kristillinen mystiikka, mytologia, channeling (ihminen välineenä, esim. meedio joka välittää tuonpuoleisuudesta saamaansa tietoa), intiaanien kulttuuria koskeva kirjallisuus ja parantaminen - healing."

Jutun kirjoittaja Riitta Myllylä ihmettelee hieman New Age -tuotteiden hintoja, mutta suosittelee toki, että "parhaimmillaan new age -ilmiön myötä syntyy muutakin kuin vain bisnestä, joten kirjastojen kannattaa ainakin tutustua Uuden ajan aineistoon".

Sokeriksi pohjalle *Kirjasto*-lehti on hankkinut Helsingin kaupungin vaihtoehtovaltuutetun, terveydenhoidon valinnanvapaus ry:n puheenjohtajan Martti Tuomolan jutun aiheesta "Mitä on vaihtoehtolääkintä ja mitä se ei ole?"

Tuomola edustaa ns. laajennettua antroposofista lääketiedettä ja dogmaattista steinerilaista filosofiaa (mystiikkaa), mitä kaikki hänen äänestäjänsäkään eivät ehkä tiedä. Jos jollekin on tämä asia ollut epäselvä, niin *Kirjasto*-lehdestä voi saada lisätietoa. Tuomola kirjoittaa:

"Oleellinen kehitys luonnomukaisen terveydenhoidon alueella tapahtui kun pystyttiin selvittämään sielullis-henkisen alueen lainalaisuudet ja tutkimusmenetelmät luonnontiedettä vastaavalla objektiivisuudella. Tämän tutkimuksen ja sen selvittämän tiedon perusteella on mahdollista muodostaa kokonaisvaltainen ihmiskuva ja maailmankuva. Tältä pohjalta on mahdollista uudistaa myös yksipuolistunutta lääketiedettä. Itävaltalaisen filosofin ja tutkijan Rudolf Steinerin oli mahdollista (laajentaa? - sana puuttuu, mv.) tutkimusaluetta, koska hän varsin lahjakkaana tutkijana oli perinpohjin syventynyt sekä tietoteoriaan että käsitteelliseen ajatteluun, jonka hän hallitsi suvereenisti kuten esimerkiksi hänen kirjoittamastaan teoksesta Vapauden filosofia ja väitöskirjastaan Totuus ja tiede voi todeta. Ne ovat vieläkin edellä nykytutkimuksen ja tieteellisen ajattelun tasoa, niin kuin jokainen voi lukemalla todeta. Lisäksi Steinerin etuna oli se, että hän oli pienestä pitäen ns. selvänäköinen. Hän saattoi siten alustavasti tiedostaa sielullis-henkisen todellisuuden omien havaintojensa perusteella. Näiden valmiuksiensa ansiosta Steinerin oli mahdollista kehittää tutkimusmenetelmät myös sielullishenkisen todellisuuden lainalaisuuksien selvittämiseksi."

Kun kirjastoalalla on nyt edetty tällaiseen henkistymisen vaiheeseen, on skeptikoiden ilmeisesti mietittävä vastausta. Jokainen voi tietysti kantaa huuhaakirjat pois kirjastosta omaan autotalliinsa, jotta ne eivät olisi nuorison ja muiden hengeltään altiiden ulottuvilla. Mutta keksisimmekö myös jotakin älykästä? *Skeptikon* toimitus odottaa vastaustasi.

Skepsis ry:n toimintakertomus vuodelta 1989

Yleistä

Yhdistyksen kolmas toimintavuosi oli vilkas. Tärkein tapahtuma oli lokakuussa Helsingissä pidetty kansainvälinen seminaari aiheesta Are *there any well-attested Paranormal phenomena* sekä *Skeptikko*-lehden toimitustyö. Myös Skepsis-luentoja pidettiin yliopistolla kerran kuussa keväällä ja syksyllä. Skepsiksen seminaarin yhteydessä julkistettiin haaste 10 000 markan palkkiosta henkilölle, joka tuottaa valvotuissa olosuhteissa yliluonnollisen ilmiön. Seminaarin yhteydessä julkistettiin myös Skepsiksen ensimmäinen huuhaa-palkinto, joka myönnettiin WSOY:lle ansiokkaasta ja monivuotisesta pseudotieteellisen kirjallisuuden kustannustoiminnasta. Skepsis-yhdistyksen ensimmäinen kirja, edellisenä vuonna toimitettu *Paholaisen asianajaja* ilmestyi maaliskuussa tähtitieteellisen yhdistyksen Ursan kustantamana.

Jäsenet

Vuoden aikana yhdistyksen jäsenmaksun tai Skeptikon tilausmaksun maksoi yhteensä 91 henkilöä, kun edellisenä vuonna maksaneita oli 49 ja perustamisvuonna 37. Vuoden 1989 lopussa jäseniä oli 79, tosin kaikkia vuoden lopussa ilmoittautuneita ei ollut ehditty hyväksyä hallituksen kokouksessa. Skeptikon postituslistalla on vuoden 1990 alussa noin 130 nimeä, joista kymmenkunta kirjastoa ja yhteisöä. Listalla on koko ajan myös uusia henkilöitä, jotka ovat ilmoittaneet kiinnostuksensa, mutta eivät ole vielä halunneet tai ehtineet hakeutua jäseneksi. Skeptikon postituslistalta on vuodenvaihteessa poistettu kaikki ne henkilöt, jotka toistuvista kehotuksista huolimatta eivät ole maksaneet jäsen- tai tailausmaksua. Molemmat maksut olivat vuoden aikana 60 markkaa.

Luentosarja

Skepsiksen yleisöluentojen sarja jatkui sekä syys- että kevätlukukaudella Porthaniassa kerran kuussa. Luennoitsijat ja heidän aiheensa olivat:

- 18. tammikuuta LL Pekka Roponen: Mitä hypnoosi on ja mitä se ei ole.

- 15. helmikuuta professori Matti Leikola: Mistä 1980-luvun metsänhoidossa on kysymys.
- 15. maaliskuuta professori Pertti Hemanus: Taikausko ja lievempi irrationalismi tiedotusvälineissä.
- 12 huhtikuuta tohtori Markku T. Hyyppä: Missä sielu sijaitsee?
- 10. toukokuuta FL Martti Junnonaho. Valo tulee idästä — miksi se häikäisee?
- 20. syyskuuta dosentti S. Albert Kivinen: Historian salaliittoteorioista.
- 22. marraskuuta professori Heikki Räisänen: Vanhojen tekstien tulkinta.
- 13. joulukuuta professori Nils Edelman: Atlantis-taru.

(Sarja jatkui 24. tammikuuta 1990, jolloin S. Albert Kivinen luennoi Apokalypsin kaupparatsuista.)

Skepsis-luennoista tiedotettiin *Skeptikko*-lehdessä sekä Suomen tietotoimiston kautta jaetuissa lehdistötiedotteissa. Tietoja luennoista julkaistiin joidenkin sanomalehtien päivyripaistoilla. Yleisöä oli keskimäärin viisikymmentä.

Julkaisutoiminta

Syksyllä 1988 perustettu *Skeptikko*-lehti ilmestyi toimintavuoden aikana neljä kertaa (numerot 2-5). Lehden painos on toistaiseksi pidetty 300 kappaleessa. Levikki on kasvanut samaa tahtia jäsenmäärän kanssa, minkä lisäksi irtonumeroita on myyty muutamia kymmeniä Lehden myynnistä tehtiin sopimus Akateemisen kirjakaupan kanssa syksyllä 1989.

Yhdistyksen ensimmäinen kirja *Paholaisen asianajaja* ilmestyi maaliskuussa. Kirja arvosteltiin vuoden aikana parissakymmenessä lehdessä, ja arviot olivat voittopuolisesti myönteisiä. Kirjan toimitustyötä varten saatiin opetusministeriön tiedetoimistolta 20 000 markan apuraha, joka jaettiin kolmihenkisen toimitustyöryhmän ja muiden kirjoittajien kesken. Tieteellisten seurain valtuuskunta valitsi maaliskuussa 1990 *Paholaisen asianajajan* yhdeksi vuoden 1989 tiedekirjoista.

Seminaari

Yhdistys järjesti lokakuun puolivälissä kolmipäiväisen seminaarin, otsikolla *Are there any well-attested paranormal phenomena* (Onko olemassa hyvin todennettuja yliluonnollisia ilmiöitä). Seminaarin esitelmissä käsiteltiin mm. parapsykologisia ilmiöitä, astrologiaa, taikavarpuja, kummituksia ja huijareita. Yhteenveto esitelmien sisällöstä on julkaistu *Skeptikko-lehden* numerossa 5. Luentoja kävi kuuntelemassa viitisensataa ihmistä. Sen lisäksi ainakin saman verran kuulijoita sai James Randin esitelmä *The Fraud Merchants* Porthaniassa sunnuntaina 15. lokakuuta. Samana päivänä yhdistyksen hallitus ja vieraat kävivät Suomalai--sella yhteiskoululla tutustumassa "Hengen ja tiedon messuihin", niin sanottujen rajatiedon yhdistysten jokavuotiseen yhteisnäyttelyyn. Randin vierailua seurasi mm. television A Studion kuvausryhmä sekä joukko lehtien toimittajia.

Yhdistys sai seminaarin aikana paljon myönteistä julkisuutta, joka vaikutti selvästi jäsenmäärän kasvuun. Asiaa edistivät seminaarin aikana julkistettu Skepsiksen haaste sekä ensimmäisen "huuhaa-palkinnon" myöntäminen.

Haaste

Skepsiksen hallitus sitoutui lokakuussa maksamaan yhteisvastuullisesti 10 000 markkaa henkilölle, joka tuottaa paranormaalin ilmiön valvotuissa koeolosuhteissa. Haasteen julkistaminen toi paluupostissa sihteerille parikymmentä kirjettä henkilöiltä, jotka uskoivat omaavansa etsityn kyvyn. Heille kaikille lähetettiin haasteen säännöt ja lomake, jossa kysytään henkilötietoja ja pyydetään ilmoitetusta kyvystä lisätietoja sekä ehdotuksia koejärjestelyiksi. Lomakkeen oli vuodenvaihteeseen mennessä palauttanut kolme ihmistä, joista vain yhden kyky oli testattavissa — asia kuitenkin lykkääntyi, koska hän ei halunnut julkisuutta.

Vuoden 1990 puolella ilmoittautui neljäs kandidaatti, joka täytti kaikki ehdot. Hänen kykynsä (taikavarpu) testattiin yhteisesti sovituissa valvotuissa oloissa 9. helmikuuta. Tulos oli, että väitettyä kykyä ei löytynyt.

Huuhaa-palkinto

Yhdistyksen ensimmäinen huuhaa-palkinto, kunniakirja propellihattuineen, myönnettiin WSOY:lle pseudotieteellisen kirjallisuuden julkaisemisesta yleisöä harhaan johtavalla tavalla. Perusteluissa mainittiin erityisesti teokset *Terveen elämän salaisuudet*,. *Astrologian käsikirja* sekä *Numerologian alkeet.*

Toimintasuunnitelma vuodelle 1990

Yhdistyksen toiminnassa keskeinen asema on *Skeptikko*-lehdellä, joka julkaistaan neljä kertaa vuoden aikana. *Skeptikko* toimii samanaikaisesti jäsenlehtenä ja ulkopuolisille tarkoitettuna yleisenä mielipidejulkaisuna. Lehden kehittämistä varten anotaan opetusministeriöstä mielipidelehtitukea.

Yhdistyksen jäsenmäärän odotetaan edelleen kasvavan, tosin hitaammin kuin kahtena edellisenä vuonna.

Skepsiksen luentosarjan järjestämisessä vedetään henkeä, ja tähdätään huolellisesti suunitellun Studia Generalia- tai Studia Sceptica -sarjan pitämiseen Helsingin yliopistolla kevätlukukaudella 1991.

Syksyllä 1990 — todennäköisesti marraskuussa — järjestetään kuitenkin yksi esitelmätilaisuus, jonka yhteydessä esitellään yleisölle Skepsiksen uuden elimen, tieteellisen neuvottelukunnan tehtäviä ja kokoonpanoa. Samassa tilaisuudessa myönnetään vuoden huuhaa-palkinto maan ansioituneimmalle pseudotieteen

levittäjälle, ja uudistetaan Skepsiksen 10 000 markan haaste paranormaalien kykyjen esille saamiseksi.

Tieteellisen neuvottelukunnan perustamiseksi tehtiin sääntömuutos vuosikokouksessa maaliskuussa 1990. Neuvottelukunnan tehtävä on koota yhdistyksen piirissä olevaa asiantuntemusta paremmin hallituksen ulottuville. Neuvottelukunnalla on oikeus tehdä aloitteita yhdistyksen toiminnan kehittämisestä. Varsinainen päätösvalta ja vastuu jäävät hallitukselle, joka myös nimittää neuvottelukunnan jäsenet. Käytännön asioiden sujumiseksi hallituksen jäsenten määrä pienennettiin kahdeksasta viiteen Vanhoina jäseninä jatkavat Nils Mustelin, Hannu Karttunen, Matti Virtanen ja Ilkka Tuomi. Lisäksi uuteen hallitukseen valittiin neuropsykologi FL Timo Kaitaro.

Skepsiksen haasteeseen vastanneita 10 000 markan tavoittelijoita testataan vuoden aikana sitä mukaa kun koehenkilöiden ja skepsisläisten aika ja voimavarat antavat periksi.

Yhdistys anoi 1989 jäsenyyttä Tieteellisten seurojen valtuuskunnassa. Myönteistä päätöstä odotettiin, mutta maaliskuussa 1990 kävi ilmi ettei anomusta hyväksytty. Uusi anomus tehtäneen syksyllä 1990.

Yhdysvaltalainen skeptikkojärjestö CSICOP järjestää elokuussa kokouksen Brysselissä. Yhdistyksen edustajaryhmä on lähdössä paikalle, tosin jokainen omalla kustannuksellaan. Brysselin-matkan tuloksista kerrotaan Skepsiksen kesäretkella elokuun loppupuolella.

Yhdistys järjestää loppuvuodesta pikkujoulutilaisuuden, jonka tarkoitus olisi tutustuttaa jäsenistöä toisiinsa Tilaisuudesta tiedotetaan hyvissä ajoin *Skeptikko*-lehdessa, ja esiintyjäksi hankitaan taikuri.

Tulevia tapahtumia

CSICOPin Euroopan kokous pidetään Brysselissä 10-11 elokuuta. Perjantaina, 10. elokuuta käsitellään paranormaalien uskomusten tilaa Euroopan eri maissa. Kokouksen päätilaisuudessa seuraavana päivänä on puhujina mm. Susan Blackmore, Ray Hyman ja Paul Kurtz. Hallituksen jäsenet antavat mielellään lisätietoja kokouksesta.

Ultra-lehti ja matkatoimisto Finncoming järjestävät 7.7 - 14.7 kesäretken, jolla on tilaisuus tutustua laajaan valikoimaan suomalaista rajatietoa. Retken hinta on noin 2600 - 2700 markkaa.

Heinäkuun 22 päivän aamuna nähdään täydellinen auringonpimennys. Tällainen ilmiö vaikuttaa varmasti hyvin voimakkaasti metsän henkiin ja taikavarpuihin. Tehkääpä tarkkoja havaintoja ympärillämme tapahtuvista paranormaaleista ilmiöistä.

Jouduitko harmiksesi jäämään pois *Ultran* kesäretkeltä? Pieneksi lohdutukseksi Skepsis järjestää elokuun 19. päivänä oman retken, jolla kerrotaan mm. Brysselin kokouksen kuulumisista. Retkelle osallistumisesta kiinnostuneita kehotetaan ottamaan yhteyttä hallituksen jäseniin elokuun alkupuolella.

James Randi on ilmoittanut käyvänsä syksyllä Tukholmassa ja tulevansa samalla mielellään myös uudestaan Suomeen. Niille, jotka eivät päässeet kuuntelemaan Randin viime syksyistä yleisöluentoa, tarjoutuu nyt tilaisuus korvata menetys. Aika, paikka ja aihe ilmoitetaan myöhemmin, toivottavasti jo lehden seuraavassa numerossa.

Seuraava lehti

Seuraava lehti ilmestyy elo-syyskuussa. Ns. päätoimittajalle on kertynyt hieman kaikenlaista julkaistavaa materiaalia, joka kuitenkin vaatii työstämistä. Toivottavasti työkiireet hellittävät kesällä hetkeksi, niin että aineistoa saadaan mukaan seuraavaan numeroon.

Lisää aktiivisuutta kuitenkin kaivattaisiin. Lähettäkää havaintoja tapahtumista, lehtileikkeitä, mielipiteitä yms. Toimitus olisi erityisen kiitollinen lyhyehköistä yleisönosastokirjoituksista. Kovin pitkistä jutuista kannattaa neuvotella ensin toimitusneuvoston (hyi, miten juhlalliselta instanssilta se kuulostaa) jäsenten kanssa.

Korjaus

Kerroimme edellisessä numerossa kuunpimennyksen ja taikavarputestin tapahtuneen helmikuun 16. päivänä. Oikea päivä on tietenkin 9.2.

Jos haluat liittyä Skepsiksen jäseneksi, lähetä allaoleva lomake täytettynä Skepsiksen sihteerille, jolta voit myös kysellä lisätietoja yhdistyksestä (osoite löytyy sivulta 2).

Jäsenanomus

Ammatti ja oppiarvo

Lähiosoite

Postitoimipaikka

Puhelin

Työpaikka

Lähiosoite

Postitoimipaikka

Puhelin

Kokemus Skepsiksen toimialaan liittyvistä asioista, mahdolliset aihetta sivuavat julkaisut, jäsenyys muissa tieteellisissä yhdistyksissä, erityiset mielenkiinnon kohteet (käytä tarvittaessa erillistä paperia):

Hyväksyn Skepsis-yhdistyksen säännöissä määritellyt tarkoituksen ja toimintaperiaatteet (kts. lehden takakansi) ja haluan liittyä yhdistyksen jäseneksi.

Päiväys

Allekirjoitus

Skepsis on 1987 perustettu suomalaisten skeptikkojen yhdistys. Skepsiksen toimintaperiaatteet ovat samantapaiset kuin yhdysvaltalaisen CSICOPin (Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal), mutta se toimii täysin itsenäisesti vaikkakin yhteistyössä CSICOPin ja muiden vastaavien järjestöjen kanssa.

Yhdistyksen säännöissä mainitaan Skepsiksen tarkoituksesta ja periaatteista seuraavaa:

Yhdistyksen tarkoitus on:

- Edistää paranormaaleja ilmiöitä koskevien väitteiden objektiivista ja puolueetonta tieteellistä tutkimusta, ottamatta näiden väitteiden paikkansapitävyyteen kantaa apriorisin, tutkimusta edeltävin perustein.
- Ylläpitää tällaisesta tutkimuksesta kiinnostuneiden ihmisten verkostoa sekä pitää yhteyttä vastaavanlaisiin yhteisöihin kotimaassa ja ulkomailla.
- Julkaista paranormaaleja ilmiöitä koskevia väitteitä tutkivia artikkeleja ja kirjoja sekä laatia tällaisia väitteitä sisältävien julkaisujen bibliografioita.
- Järjestää alaan liittyviä kokouksia ja konferensseja seka harjoittaa valistus- ja tiedotustoimintaa.

Yhdistys on poliittisesti, aatteellisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton.

Yhdistyksen hallitus voi hyväksyä anomuksesta yhdistyksen jäseneksi yksityishenkilöitä ja oikeuskelpoisia yhteisöjä, jotka hyväksyvät edellä mainitut yhdistyksen periaatteet.